

KMP.571.81.2014.MKu

Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji w Areszcie Śledczym w Tarnowskich Górach

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 3-5 listopada 2014 r., do Aresztu Śledczego w Tarnowskich Górach (zwanego dalej Aresztem lub jednostką) udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej: KMP lub Mechanizmem): Karolina Goral (pedagog resocjalizacyjny), Dorota Krzysztoń (kryminolog) oraz Przemysław Kazimirski i Marcin Kusy (prawnicy).

Przedstawiciele Mechanizmu sprawdzili na miejscu sposób traktowania osadzonych, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z ppłk Janem Skawiańczykiem – dyrektorem Aresztu;
- dokonano oglądu pomieszczeń w tym m.in: celi zabezpieczającej, celi izolacyjnej, wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, izby chorych, łaźni, sal widzeń;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z tymczasowo aresztowanymi, skazanymi oraz pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- przeanalizowano wybraną dokumentację m.in. losowo wybrane akta osób tymczasowo aresztowanych oraz skazanych, decyzje dyrektora Aresztu dotyczące umieszczenia osadzonych w warunkach poniżej 3 m² przypadających na osadzonego, protokoły z odpraw kierownictwa jednostki.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza i urządzenia wielofunkcyjnego m.in. do pomiaru oświetlenia.

Przedstawiciele KMP poinformowali kierownictwo Aresztu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano dokumentację, sporządzone na wniosek przedstawicieli KMP informacje związane z funkcjonowaniem jednostki oraz wybrane przez wizytujących nagrania z zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

2. Charakterystyka jednostki

Pojemność Aresztu Śledczego w Tarnowskich Górach wynosi 428 miejsc, jednkąże w związku prowadzonymi remontami cel w dniach wizytacji wynosiła ona 420. W dniu 5 listopada 2014 r. faktycznie przebywało w niej 401 osadzonych: 36 tymczasowo aresztowanych, 347 skazanych, 11 skazanych, wobec których zastosowano tymczasowe aresztowanie w innej sprawie oraz 7 ukaranych.

Areszt Śledczy w Tarnowskich Górach jest jednostką typu zamkniętego, przeznaczoną dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn, jak również skazanych mężczyzn, wobec których toczą się postępowania przed sądem w innych sprawach. W jego ramach funkcjonują 2 oddziały zakładu karnego: dla recydywistów penitencjarnych skierowanych do odbywania kary w warunkach zakładu karnego typu półotwartego oraz oddział dla recydywistów penitencjarnych skierowanych do odbywania kary w warunkach zakładu zamkniętego.

3. Personel penitencjarny

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 15 osób – kierownik, 9 wychowawców, 2 psychologów, 2 referentów penitencjarnych oraz starszy inspektor ds. zatrudnienia i BHP. Biorąc pod uwagę pojemność jednostki, średnia liczba osadzonych na wychowawcę wynosi 46 osób, z kolei na psychologa przypada 210 osadzonych. Zdaniem wizytujących liczba psychologów w działach penitencjarnych jest niewystarczająca dla zapewnienia osadzonym właściwej pomocy psychologicznej. Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. *w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: Instrukcja) w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych, zaś na wychowawcę 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych. Przedstawiciele KMP przypominają, że zgodnie ze stanowiskiem Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) *w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna*

praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdym zakładzie karnym” (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). Mając na względzie powyższe przedstawiciele KMP zalecają zwiększenie obsady psychologicznej.

Zgodnie z przekazaną wizytującym informacją psycholodzy nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy, superwizja wydaje się niezbędna, jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologa, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność jego pracy.

Analiza dokumentacji dotyczącej szkoleń kadry Aresztu wykazała, że dla funkcjonariuszy działu penitencjarnego w 2013 r. przeprowadzono łącznie 11 szkoleń wewnętrznych. Obejmowały one m.in. kwestie kierowania skazanych do oddziałów penitencjarnych, zapobiegania zdarzeniom nadzwyczajnym, kształtowania odpowiedniej atmosfery w zakładach karnych typu półotwartego, metod prowadzenia oddziaływań resocjalizacyjnych w stosunku do osób o skłonnościach suicydalnych. W roku 2014 r. zaplanowanych zostało łącznie 16 szkoleń, z czego do dnia wizytacji zrealizowanych zostało 7. Ponadto funkcjonariusze działu penitencjarnego uczestniczyli w szkoleniach zewnętrznych, dotyczących m.in. ratownictwa przedmedycznego, przeciwdziałania przemocy, zapobiegania wypaleniu zawodowemu.

Dla funkcjonariuszy ochrony natomiast, w okresie od 01.01.2013 r. do 05.11.2014 r. zorganizowano 22 szkolenia wewnętrzne. Tematy poruszane na powyższych szkoleniach dotyczyły m.in. stosowania środków przymusu bezpośredniego, postępowania w kontaktach z osobami pozbawionymi wolności, przyjmowania paczek, pierwszej pomocy przedmedycznej, sposobów kontroli.

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, wartym rozważenia, w ocenie pracowników KMP, byłoby objęcie funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej, a także praw osób pozbawionych wolności. W tym miejscu warto przywołać Standardy CPT (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.

Zgodnie z przekazanymi informacjami w latach 2013-2014, do dnia wizytacji, nie były prowadzone postępowania karne wobec funkcjonariuszy i pracowników Aresztu związanych z realizowanymi przez nich czynnościami służbowymi. W analizowanym okresie natomiast prowadzono osiem postępowań dyscyplinarnych. Żadne z nich nie było związane z traktowaniem osób pozbawionych wolności.

4. Warunki bytowe

Oddziały mieszkalne zorganizowane zostały w dwóch budynkach – pawilonie A i B. W dniach wizytacji trwały prace remontowe w pawilonie A, w ramach których cele dwuosobowe łączone były w celę czteroosobową i wydzielano w nich murowane kąciki sanitarne, wymieniano instalację elektryczną, domofonową oraz doprowadzano instalację z ciepłą wodą. W 2014 r. w pawilonie B natomiast wymieniono stolarkę okienną w 40 celach. Wizytujący pozytywnie oceniają podejmowane działania remontowe cel.

Zdaniem przedstawicieli KMP warunki bytowe w AŚ są zróżnicowane. Zgodnie z uzyskanymi informacjami, w AŚ trzy cele mieszkalne oraz dwie cele izolacyjne wciąż nie posiadają zabudowanych kącików sanitarnych. Od reszty pomieszczenia odgródzone są one jedynie przesłonką materiałową. W ocenie pracowników Mechanizmu, w przypadku braku możliwości zapewnienia w celi mieszkalnej pomieszczeń sanitarnych, które respektują prywatność, pojemność tej celi powinna zostać zmniejszona, tak aby pełniła funkcję celi jednoosobowej. Zgodnie z linią orzecniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (sprawa *Peers przeciwko Grecji*, skarga nr 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT zaznaczyć należy, że korzystanie z otwartego kącika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają całkowite zabudowanie kącików sanitarnych w celach wieloosobowych, bądź zmniejszenie ich pojemności do cel jednoosobowych.

Wszystkie cele są skanalizowane, doprowadzona jest do nich zimna woda. Doprowadzenie do wszystkich cel wody ciepłej planowane jest w 2015 r. Kąciki są oświetlone oraz wentylowane. Okna zapewniają dopływ światła naturalnego umożliwiający czytanie. W jednostce dostawy prądu w gniazdkach elektrycznych wyłączane są w godzinach 11⁰⁰- 14⁰⁰. Nie ma ograniczeń oświetlenia w kącikach sanitarnych.

Sprzęt kwaterunkowy w większości cel mieszkalnych w ocenie wizytujących był znacznie zużyty i zniszczony. Łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń

przed upadkiem oraz drabinek wiodących do ich górnego poziomu. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji ich brak może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanego do tego sprzętu kwaterunkowego lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Również materace były znacznie wyeksploatowane. Rzeczy osobiste większość osadzonych przechowuje w torbach, gdyż nie zapewniono im odpowiednich kontenerów.

Większość cel wymaga odnowienia. Cele są zniszczone, wyglądają na zdewastowane. Ubytki farby, tynku oraz dziury widoczne były na ścianach i sufitach. Stan niewyremontowanych cel w Areszcie nie respektuje jednej z Europejskich Reguł Więziennych stanowiącej, że *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należyтым uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji (reg.18.1).*

Stan wyremontowanych cel w pawilonie A należy ocenić jako bardzo dobry. Zostały one wyposażone w nowy sprzęt kwaterunkowy, w tym w łóżka, spełniające aktualne normy bezpieczeństwa. W żadnej z wizytowanych cel nie stwierdzono braków w wyposażeniu w przedmioty służące do utrzymania higieny osobistej i czystości w celi (miski, lustra, szczotki, zmiotki, kosze na śmieci). W każdej wyremontowanej celi wieloosobowej znajdował się wyodrębniony kącik sanitarny z zamykanymi drzwiami.

Kąpiel osadzonych odbywa się dwa razy w tygodniu w pięciu łaźniach. Wizytujący zwrócili uwagę, iż nie zostały w nich wyodrębnione stanowiska prysznicowe. Rzecznik Praw Obywatelskich pełniący funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji stoi na stanowisku, że mimo, iż przepisy nie odnoszą się szczegółowo do kwestii sposobu udzielania kąpieli osadzonym, należy przyjąć, że tak jak w całym procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, obowiązuje tu zasada humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, z poszanowaniem ich godności. Mając to na względzie przyjąć należy, że kąpiel osadzonych powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu osadzonemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. Takie stanowisko podziela również Centralny Zarząd Służby Więziennej, czemu dał

wyraz w piśmie z dnia 15 marca 2010 r. (BPR-0510/932/10/Z-1). Przedstawiciel Centralnego Zarządu Służby Więziennej poinformował również, że przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko - Inwestycyjnego CZSW w toku przeprowadzanych kontroli w zakładach karnych i aresztach śledczych, każdorazowo zwracają uwagę na konieczność wykonania w łaźniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu osadzonemu jedno stanowisko.

W jednostce funkcjonuje kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych.

W Areszcie znajduje się 5 cel monitorowanych, w których przebywali osadzeni, wobec których wydana została decyzja o umieszczeniu w celi monitorowanej. Nie było natomiast przypadków zakwaterowania na powierzchni mniejszej niż 3 m² na jednego osadzonego.

Wątpliwości wizytujących wzbudziły podstawy umieszczenia w celi monitorowanej (dane osobowe usunięto). Zgodnie z decyzją dyrektora AŚ osadzony (dane osobowe usunięto) przebywał w celi monitorowanej ze względu na konieczność zapewnienia mu bezpieczeństwa. Tymczasem analiza akt osobowych osadzonego wykazała, że w izolacji penitencjarnej funkcjonuje właściwie, nie sprawia problemów natury wychowawczej i nie zgłasza obaw o swoje bezpieczeństwo. Osadzony (dane osobowe usunięto) natomiast, zgodnie z decyzją dyrektora jednostki, w celi monitorowanej przebywał ze względów zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w jednostce, mimo, iż we wniosku z dnia 20.10.2014 r. o umieszczenie w tego rodzaju celi jako przyczynę podano „względy medyczne”. Również notatka z rozmowy z psychologiem z dnia 28.10.2014 r. jako powód monitorowania osadzonego zawiera „względy medyczne”. W związku z powyższym przedstawiciele Mechanizmu zwracają się o wyjaśnienie przedstawionych wątpliwości.

Kamery w celch monitorowanych, które nie posiadają zabudowengo kącika sanitarnego, zostały wyposażone w system maskujący strefy intymne.

Wizytujący dokonali oglądu celi zabezpieczającej i nie stwierdzili uchybień w zakresie jej wyposażenia. Jednakże udostępnione przedstawicielom KMP nagranie z zastosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci celi zabezpieczającej wobec osadzonego (dane osobowe usunięto) nie posiada zarejestrowanego dźwięku z celi. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zwracają się o wyjaśnienie, czy zamontowany w celi system urządzeń rejestrujących umożliwia nagrywanie głosu czy wyłącznie obrazu.

Na terenie Aresztu znajduje się 6 placów spacerowych, które wyposażone zostały w ławki i zadaszenia.

Podczas rozmów indywidualnych osadzeni często podkreślali, że warunki w celach są dokuczliwe. W dużej mierze uwagi zgłaszane podczas rozmów indywidualnych dotyczyły też złego stanu materacy, stanu czystości i zagrzybienia ścian w celach, stanu podłóg i braku ścierek do mycia podłóg, wyeksploatowanego sprzętu kwaterunkowego, braku skrzyń przyłóżkowych na rzeczy osobiste. Ponadto skazani odbywający karę w zakładzie typu półotwartego skarżyli się na zamontowane w oknach blendy.

5. Sytuacja osób z niepełnosprawnością

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808) zorganizowana w jednostce izba chorych jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością poruszających się na wózkach. Kątek sanitarny przystosowany jest do wjazdu na wózkach inwalidzkich, zamontowano w nim poręczę przy toalecie oraz poręcz przyścienną. Jednocześnie należy zaznaczyć, że jest to jedyne miejsce w jednostce ułatwiające funkcjonowanie takim osobom, gdyż wejścia do pawilonów mieszkalnych, sal widzeń oraz pól spacerowych nie posiadają podjazdów i innych udogodnień (np. poręczy) umożliwiających przemieszczanie się osobom z niepełnosprawnością ruchową. Ich ewentualne przemieszczanie uzależnione jest od pomocy osób trzecich. Warto w tym miejscu podkreślić, iż pełna zależność od osób trzecich, wynikająca z braku udogodnień dla osób niepełnosprawnych, może przyczyniać się do zwiększenia poczucia dyskomfortu oraz frustracji u osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim. Należy również wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania

ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, przedstawiciele KMP zalecają uwzględnienie konieczności pełnego dostosowania infrastruktury Aresztu do potrzeby osób z niepełnosprawnością.

6. Traktowanie

Z obserwacji pracowników KMP oraz rozmów z osadzonymi wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Osadzeni, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzali rozmowy bardzo pozytywnie oceniali traktowanie przez funkcjonariuszy zarówno z działu penitencjarnego, jak i ochrony. Pojawiały się pojedyncze sygnały dotyczące zwracania się do osadzonych po nazwisku lub *na ty* przez funkcjonariuszy działu ochrony. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 k.k.w.

Kontrole osobiste przeprowadzane są w dyżurce oddziałowego, przy drzwiach zamkniętych.

W okresie od 01.01.2013 r. do 04.11.2014 r. w Areszcie odnotowano 38 zdarzeń nadzwyczajnych z udziałem osadzonych. W liczbie tej zarejestrowano: 12 ujawnień na terenie jednostki przedmiotu niedozwolonego lub niebezpiecznego, 10 bójek/pobić, 8 samowolnych oddaleń się osadzonego w trakcie pobytu poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta, 4 usiłowania dokonania samobójstwa, 2 znęcania się nad osadzonym, 1 napaść na funkcjonariusza SW lub pracownika oraz 1 ucieczkę osadzonego z konwoju zorganizowanego przez Służbę Więzienną

W dniach wizytacji nie były stosowane żadne środki przymusu bezpośredniego. Przedstawiciel KMP zapoznał się z nagraniem 1 przypadku zastosowania środków

przymusu bezpośredniego w jednostce oraz sporządzoną w związku z nim dokumentacją i nie wniósł zastrzeżeń w zakresie traktowania osób, wobec których środki były stosowane.

7. Dyscyplinowanie i nagradzanie

Zgodnie z przedstawionymi informacjami w okresie od 01.01.2014 r. do dnia wizytacji wymierzono 447 kar dyscyplinarnych. W większości przypadków wymierzano naganę (179) oraz pozbawienie możliwości otrzymywania paczek żywnościowych przez okres 3 miesięcy (77). Karę w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej wymierzono 12 razy. Podkreślić jednak należy, iż w 94 przypadkach dyrektor odstąpił od wymierzenia kary. W tym samym okresie udzielono łącznie 2714 nagród, w tym najczęściej było to zezwolenie na widzenie bez osoby dozorującej (326), pochwały (246), zezwolenie na dodatkowe widzenie (204) oraz zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej (664).

W 2013 r. wymierzono 548 kar oraz 3254 nagrody.

Powyższe dane wskazują, iż w wizytowanej jednostce osadzeni zdecydowanie częściej są nagradzani niż karani, co przedstawiciele KMP oceniają pozytywnie.

Wizytujący nie odebrali uwag ze strony osadzonych, dotyczących analizowanego obszaru.

8. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie Nr 40/2014 Dyrektora Aresztu Śledczego w Tarnowskich Górach z dnia 1 lipca 2014 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego. W ocenie przedstawicieli KMP przepisy zawarte w powyższym akcie sformułowane są jasno oraz zredagowane w przejrzysty sposób. W czasie wizytacji kopie porządku wewnętrznego były dostępne we wszystkich celach. Nadto w celi przejściowej znajdował się kodeks karny wykonawczy i regulamin organizacyjno-porządkowy. Jednostka dysponowała również aktualnymi egzemplarzami kodeksu karnego wykonawczego oraz tłumaczeniami regulaminu organizacyjno-porządkowego odbywania kary pozbawienia wolności na języki obce. Ponadto w bibliotece dostępne były orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Europejskie Reguły Więzienne oraz angielskie tłumaczenia międzynarodowych standardów pozbawienia wolności.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi podczas rozmów w celach, potwierdzonymi oglądem jednostki, osadzeni nie mają dostępu do Raportów Rzecznika Praw

Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji. W bibliotece raporty te znajdowały się w zamkniętej szafie, do której nikt z zatrudnionych w bibliotece osadzonych nie miał dostępu. W związku z powyższym wizytujący zalecają udostępnienie wymienionego Raportu w bibliotece Aresztu.

W Areszcie wydzielone zostało pomieszczenie, w którym, zgodnie z informacją uzyskaną od dyrektora, osadzeni mogą korzystać z dostępu do biuletynu informacji publicznej. Jednakże, podczas rozmów indywidualnych oraz w celach, osadzeni twierdzili, iż nie słyszeli o takiej możliwości. Podczas rozmowy podsumowującej, dyrektor jednostki zobowiązał się do wywieszenia na tablicy ogłoszeń poszczególnych oddziałów stosownej informacji w tym przedmiocie.

We wszystkich oddziałach mieszkalnych wywieszone zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

Z rozmów z osadzonymi wynika, iż o sposobie rozpatrzenia ich wniosków i próśb dowiadują się ustnie od wychowawców. Nadmienić należy, że zgodnie z regulacją § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 647), organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby, jest zobowiązany pisemnie zawiadomić zainteresowanego o sposobie ich załatwienia. Wyjątek od zasady pisemności stanowi sytuacja, kiedy prośby i wnioski składane są osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym i załatwiane bezpośrednio po zgłoszeniu (§ 9 ust 2 ww. rozporządzenia). W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają stosowanie wskazanych przepisów prawa w zakresie informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia ich próśb.

Decyzje o umieszczeniu w celi monitorowanej, po jej ogłoszeniu, dołączane są do akt osobowych osadzonych. Ich analiza wykazała, iż osadzeni nie podpisują się pod jej treścią w celu potwierdzenia zaznajomienia się z nią. Zdaniem przedstawicieli KMP, minimalne wymogi formalne, jakim powinien odpowiadać tryb wydawania decyzji, zostały określone w art. 7 § 3 k.k.w. i należy do nich m.in. jej ogłoszenie lub doręczenie. Nie określono przesłanek uzasadniających wybór trybu jej przedstawienia, tj. co uzasadnia jedynie jej ogłoszenie. W ocenie pracowników KMP tak ważna dla osadzonych, wyjątkowo wydawana i ingerująca w sferę prawa do prywatności decyzja dyrektora Aresztu, jak decyzja o umieszczeniu w celi objętej całodobowym monitoringiem powinna być, co do zasady, doręczana na piśmie. W ten sposób, w przypadku wyżej

wymienionej decyzji, będą również spełnione standardy prawidłowego pouczenia, a osadzeni mając możliwość dogodniejszej formy zapoznania się z treścią decyzji, w tym podstawy prawnej jej wydania i przesłanek wskazanych w uzasadnieniu, będą mogli ustosunkować się w ewentualnym zażaleniu do jej treści.

9. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

W wizytowanej jednostce uprawnionymi do korzystania z rozmów telefonicznych są wyłącznie osoby skazane, zgodnie z harmonogramem stanowiącym załącznik do porządku wewnętrznego. Informacje na temat planu korzystania z telefonów wywieszane były na tablicach ogłoszeń. Czas trwania rozmowy nie może przekroczyć jednorazowo 5 minut. W przypadku skazanych przebywających w zakładzie karnym typu półotwartego limit czasowy nie obowiązuje.

Osoby tymczasowo aresztowane nie mogą korzystać z aparatów telefonicznych, w tym także w celu skontaktowania się ze swoimi pełnomocnikami. Należy uznać, iż wynikający z art. 217c k.k.w. całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych stoi w opozycji do zagwarantowanego w art. 215 § 1 k.k.w. tej grupie osadzonych prawa do obrony. Zgodnie z treścią przytoczonego przepisu tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wyjaśnić należy, że korespondencją w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 kkw, przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 25 listopada 2014 r. wydał wyrok stwierdzający niekonstytucyjność art. 217 c k.k.w. (sygn. akt K54/13).

W odniesieniu do kwestii kontaktów ze światem zewnętrznym należy również zwrócić uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych, po osadzeniu w areszcie śledczym do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu – art. 211 § 2 k.k.w. *Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt.*

W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą (S. Leleń, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 2010 r.).

Widzenia dla osadzonych odbywają się w wtorki, środy, czwartki, piątki, niedziele oraz wybrane dni świąteczne (15 sierpnia, 1 listopada, 11 listopada, 26 grudnia). Jednostka dysponuje salą do widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt (19 oddzielnych stolików), pod nadzorem funkcjonariusza, w której wyodrębniono kącik przeznaczony dla dzieci oraz salą ze stanowiskami do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt (3 stanowiska).

Jednostka nie dysponuje pomieszczeniem do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Brak w jednostce pomieszczenia do realizacji przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 Kodeksu karnego wykonawczego nagrody uniemożliwia w praktyce udzielenie wspomnianej nagrody, nawet w przypadku spełniania przez osadzonych warunków do jej przyznania. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu należy więc zorganizować na terenie Aresztu odpowiednio wyposażone pomieszczenie do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej.

W jednostce wydzielono pomieszczenie do kontaktowania się z rodziną za pomocą komunikatora „Skype”. W rozmowach z wizytującymi osadzeni potwierdzili realizowanie tego typu widzeń.

10. Prawo do ochrony zdrowia

W skład personelu medycznego zatrudnionego w Areszcie wchodzi 2 lekarzy, udzielających świadczeń z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej, lekarze specjaliści: dermatolog, laryngolog, neurolog, kardiolog, psychiatra i stomatolog oraz 3 pielęgniarki i 1 pielęgniarz. Przyjęcia lekarzy ogólnych odbywają się od poniedziałku do piątku, zgodnie z harmonogramem będącym załącznikiem do porządku wewnętrznego, natomiast lekarze specjaliści przyjmują raz w tygodniu lub 1 na 2 tygodnie. W przypadku wystąpienia potrzeby konsultacji lekarzy innych specjalizacji, osadzeni przewożeni są do służby zdrowia poza jednostkę.

Badania lekarskie osadzonych odbywają się w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Wskazana praktyka, mimo iż zgodna z art. 115 § 7 k.k.w., w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich jest niezgodna z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 26 lutego 2014 r. wydał wyrok

stwierdzający niezgodność przywołanego przepisu z Konstytucją RP (sygn. akt K22/10). Standardy międzynarodowe także zawierają zalecenie, aby poufność badań lekarskich przeprowadzanych w zakładzie karnym była zagwarantowana i respektowana na takich samych zasadach jak w powszechnym systemie opieki zdrowotnej (art. 13 Rekomendacji Nr R (98)7 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczącej etycznych i organizacyjnych aspektów opieki zdrowotnej w więzieniu). Wizytujący zalecają zatem zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, chyba, że lekarz zgłosi taką potrzebę.

W czasie wizytacji przedstawiciele KMP stwierdzili, iż osadzeni przebywający w izbie chorych mogą przebywać w celi wyłącznie w piżamie. Osadzeni twierdzili, iż nie mogą posiadać w celi żadnych ubrań (ewentualnie za zgodą dyrektora), a więc mają do dyspozycji wyłącznie piżamę, w której zobowiązani są wychodzić również na spacery i widzenia. W związku z powyższym w okresie jesiennym, ze względu na niską temperaturę powietrza, w ogóle nie uczestniczą w spacerach. W ocenie przedstawicieli KMP powyższa sytuacja, czyli praktyczne pozbawianie osadzonych spacerów, jest niedopuszczalna. Wizytujący w pełni rozumieją możliwość wystąpienia przeciwwskazań medycznych do uczestniczenia przez pacjenta w spacerze, jednakże nie może być zasadą, że każdy osadzony izbie chorych w praktyce nie uczestniczy w spacerach w okresie jesienno-zimowym, ze względu na obowiązek noszenia piżamy. Warto przypomnieć, iż zgodnie z art. 112 § 1 k.k.w. *Skazany korzysta z niezbędnego dla zdrowia wypoczynku, w szczególności z prawa do co najmniej godzinnego spaceru (...)*. Wzorcowe reguły minimum postępowania więźniami [Nowy Jork 1984] w Reguła 21 wyraźnie wskazują, że *Każdy więzień, który nie wykonuje pracy na zewnątrz, powinien mieć możliwość stosownych zajęć na świeżym powietrzu przynajmniej przez godzinę dziennie, jeżeli pozwalają na to warunki pogodowe*. Podobne brzmienie ma Reguła 27.1. Europejskich Reguł Więziennych. Należy zaznaczyć, iż za warunki pogodowe uniemożliwiające odbycie spaceru można uznać gwałtowne zjawiska atmosferyczne jak burze, śnieżyce, nie natomiast temperaturę poniżej zera. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają prawidłową realizację prawa osadzonych do codziennego spaceru m.in. poprzez zapewnienie dostępu do adekwatnej do pory roku odzieży i obuwia.

11. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Zaplecze do zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych stanowią 3 świetlice oddziałowe oraz plac rekreacyjny. Ponadto w razie potrzeby zajęcia kulturalno-

oświatowe odbywają się w salce terapeutycznej oraz w sali odpraw. Każda świetlica oddziałowa wyposażona jest w stół do tenisa, w świetlicy oddziału II B znajduje się telewizor, a w oddziale III stół do gry w piłkarzyki. Do dyspozycji osadzonych pozostają także szachy znajdujące się u wychowawcy.

Nadto zajęcia świetlicowe realizowane są w formie kół zainteresowań (plastyczne, historyczne, modelarskie, gier planszowych), programów resocjalizacyjnych, zajęć sportowych poza terenem jednostki.

Na placu rekreacyjnym osadzeni mają możliwość gry w koszykówkę. Zgodnie z poczynionymi przez wizytujących ustaleniami, z placu tego korzystają wyłącznie skazani odbywający karę pozbawienia wolności w zakładzie typu półotwartego.

Osadzeni mają możliwość korzystania z wypożyczalni książek (13746 pozycji). Ponadto Areszt prowadzi prenumeratę gazet: „Rzeczpospolita” oraz „Gworek”.

W radiowęźle, poza ogólnopolskimi rozgłościami radiowymi, emitowane są cykliczne audycje własne, msza św. oraz nadawane są komunikaty porządkowe i informacyjne. W związku z prowadzeniem generalnych prac remontowych w pomieszczeniu radiowęźła, jego działalność została zawieszona.

W 2014 r. do dnia wizytacji w Areszcie prowadzono 14 programów readaptacji społecznej, w których uczestniczyło łącznie 271 osadzonych. Ich tematyka ukierunkowana była m.in. aktywizację zawodową, wsparcie sprawców nadużyć w rodzinie, profilaktykę HIV, pierwszą pomoc, kształtowanie umiejętności społecznych i poznawczych oraz naukę języka angielskiego.

Podkreślenia wymaga również współpraca Aresztu z organizacjami pozawięziennymi prowadzącymi działalność z osadzonymi. Podmioty zewnętrzne prowadzą działalność edukacyjną, jak również udzielają pomocy skazanym i ich rodzinom.

Jednakże osadzeni podczas rozmów z wizytującymi skarżyli się na ubogą ofertę zajęć kulturalno-oświatowych. Negatywne opinie w tym zakresie szczególnie zgłaszane były przez skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego. Twierdzili oni, iż oferta ich zajęć niczym nie różni się od tej oferowanej osadzonym przebywającym z zakładzie zamkniętym.

Mając na uwadze powyższe, przedstawiciele Mechanizm zalecają wzbogacenie oferty wymienionych zajęć. Należy również wskazać, że CPT trafnie zauważa, iż kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków

pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych. Komitet zauważył, że w wielu aresztach śledczych aktywność osób tymczasowo aresztowanych jest znacznie ograniczona. Organizacja zajęć w tego typu ośrodkach - gdzie dość szybko zmienia się skład osobowy – nie jest prostą sprawą. Oczywiście, nie można mówić w tym przypadku o zindywidualizowanych programach zajęciowych podobnych do tych, których można oczekiwać w zakładach karnych. Jednakże tymczasowo aresztowanych nie można skazać na trwającą kilka tygodni lub miesięcy beczynność w zamkniętej celi, niezależnie od tego, jak dobre warunki bytowe panują w celach aresztu śledczego. Komitet uważa, że powinno dążyć się do zapewnienia, aby tymczasowo aresztowani w aresztach śledczych mieli możliwość spędzenia odpowiedniej części dnia (8 lub więcej godzin) poza celami, w celu podjęcia działalności o różnym charakterze (Fragment § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]). Podobnie kwestia ta została przedstawiona w Europejskich Regułach Więziennych, które wspominają, że rygor panujący w jednostkach penitencjarnych powinien pozwalać więźniom na spędzanie jak największej liczby godzin w ciągu dnia poza ich celą dla zapewnienia właściwego poziomu ludzkich i społecznych interakcji (reguła 25.2). Przedstawiciele Mechanizmu zalecają zatem podejmowanie działań na rzecz większej aktywności kulturalno - oświatowej wśród osadzonych oraz stworzenie warunków do częstszego przebywania poza celą mieszkalną, a przede wszystkim przywrócić jej pierwotnego przeznaczenia.

Zgodnie z wyjaśnieniem dyrektora AŚ, świetlica w pawilonie A, która w dniach wizytacji zamieniona była na celę mieszkalną, zostanie przywrócona do użytku po zakończeniu remontu w wymienionym pawilonie.

12. Zatrudnienie

W dniach wizytacji odpłatnie na rzecz jednostki pracowało 23 osadzonych. W formie nieodpłatnej Areszt zatrudnił 40 osadzonych. Wykonywali oni prace m.in. porządkowych, pracowników bloku żywieniowego, bibliotekarza, obsługi radiowęzła, sprzątających, fryzjera.

Zatrudnienie zewnętrzne prowadzone było w formie skierowania do pracy na podstawie umów zawartych pomiędzy dyrektorem jednostki i kontrahentem zewnętrznym: (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto), (dane usunięto).

usunięto), (dane usunięto). Skazani wykonujący prace u wymionionych kontrahentów zatrudniani są zarówno odpłatnie (26), jak i nieodpłatnie (23).

W 2013 r. w wizytowanym Areszcie zorganizowane zostały kursy przyuczające do zawodu technologa robót wykończeniowych (4 edycje, które ukończyło 52 skazanych) oraz brukarza (13 osadzonych). W dniach wizytacji w jednostce odbywał się kurs Monter Instalacji RTV, w którym uczestniczyło 8 skazanych.

13. Prawo do praktyk religijnych

W działalności duszpasterskiej na terenie Aresztu biorą udział przedstawiciele Kościoła Rzymskokatolickiego, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, Świadków Jehowy, Kościoła Zielonoświątkowego oraz Kościoła Ewangelickiego.

Z uzyskanych informacji wynika, że msze święte odprawiane są w każdą sobotę i święta. Ponadto kapelan katolicki prowadzi posługę spotkań indywidualnych dwa razy w tygodniu.

Posługi przedstawicieli innych wyznań realizowane zgodnie z porządkiem wewnętrznym (Świadkowie Jehowy – 2 razy w tygodniu, pozostali – w przypadku zgłoszenia potrzeby).

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłaszali uwag odnośnie realizacji tego prawa w jednostce.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Tarnowskich Górach

1. wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie zwracania się przez niektórych funkcjonariuszy do osadzonych,
2. całkowitą zabudowę kącików sanitarnych we wszystkich celach mieszkalnych,
3. wyodrębnienie w łazienkach stanowisk prysznicowych, gwarantujących intymność osobom kąpiącym się,

4. przeprowadzanie badań lekarskich pod nieobecność niewykonującego zawodu medycznego funkcjonariusza Służby Więziennej, z wyjątkiem sytuacji, gdy lekarz sobie tego życzy,
5. prawidłową realizację prawa osadzonych przebywających w izbie chorych do codziennego spaceru m.in. poprzez zapewnienie dostępu do adekwatnej do pory roku odzieży i obuwia,
6. wymianę zużytego i zniszczonego sprzętu kwaterunkowego oraz dostosowanie starych łóżek zgodnie ze wskazaniem pkt 4 Raportu,
7. zwiększenie obsady etatowej psychologa,
8. pełne dostosowanie infrastruktury jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych,
9. doręczanie osadzonym decyzji o umieszczeniu w celi monitorowanej lub uzyskiwanie od osadzonych podpisu o zapoznaniu się pod treścią decyzji dołączanej do akt,
10. wzbogacenie oferty kulturalno – oświatowej dla osadzonych,
11. poinformowanie osadzonych o możliwości dostępu do Biuletynu Informacji Publicznej,
12. udostępnienie osadzonym Raportu Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji,
13. wyodrębnienie pokoju do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.,
14. objęcie funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi szkoleniami wymienionymi w pkt 3 raportu,
15. zapewnienie psychologom regularnej superwizji,
16. zmianę sposobu informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia skarg, próśb i wniosków,
17. kontynuowanie działań remontowych.

Równocześnie proszę o wyjaśnienie wskazanych w Raporcie wątpliwości dotyczących: osadzenia w celi monitorowanej (dane osobowe usunięto) oraz braku nagrania fonii z celi zabezpieczającej.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach

1. przekazanie środków na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.